

Nechutová, Jana

[Kejř, Jiří. *Kvodlibetní disputace na pražské universitě*]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1972, vol. 21, iss. E17, pp. 172-173

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109498>

Access Date: 08. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

překladatel několika knih a autor předmluvy ke *Genesisi* — neznámý český dominikán, který sepsal rovněž staročeský *Pasionál* a *Život Krista Pána*.

Ve třetí kapitole vyvozuje autor ze svých zjištění závěr, že tento překlad byl organizován podle jednotného plánu, a to snad z podnětu panovníkova okruhu. Vznik překladu je možno klást do 60. až 70. let 14. století. Posléze se zde *Kyas* zamýšlí nad bezprostředními příčinami, které v době nástupu české prózy (v sousedství díla *Reformního hnutí* ke vzniku tohoto díla vedly. Významné pro každého historika té doby, ať je zaměřen na kteroukoli oblast kultury, je poučení, které si můžeme vzít z výkladu na str. 59—60: zdá se, že při vzniku české bible sehrál roli příklad francouzský a italský, kterýžto vliv je možno předpokládat jak u panovníka, tak u arcibiskupa; je však patrné, že národní překlad dlouho neopustil klášterní a kněžské prostředí (Štítný např. tohoto překladu nepoužíval, citáty z bible si překládal sám) a jeho vliv zůstal omezen. Úlohu, již bychom mohli neprávem přisuzovat prvnímu českému znění bible, sehrála teprve husitká tzv. III. redakce. — Jak významné jsou výsledky filologické práce např. pro literárního historika nebo pro historika filosofie, můžeme zde ukázat na způsobu tlumočení latinského *ecclesia* ve staročeském překladu bible (str. 37, 44, 46) v souvislosti s předhusitáky, Husovými i husitkými spory o výklad pojmu církve (Hus sám polemizuje proti překladu slovem *koatel* nebo *cierkev*).

Čtvrtou část publikace tvoří ukázky prvního českého překladu bible v paleografickém přepise s uvedením písácké ruky, až na jednu výjimku všechny z bible *Leskovecké*. Písaři jsou názorně představeni v reprodukcích textu bible *Leskovecké* (připojena je také ukázka bible *Litoměřicko-třeboňské* a *Olomoucké*). Rozprava je opatřena latinským resumé a kromě běžného aparátu má též rejstřík málo obvyklých staročeských výrazů.

Jana Nechutová

Jiří Kejř, *Kvodlibetní disputace na pražské universitě*; Universita Karlova, Praha 1971 (Sbírka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy 6). Stran 206.

Jiří Kejř, pražský právní historik, mezi jehož pracemi, věnovanými především dějinám práva českého středověku, zaujímají přední místo studie k době Husově a husiták, přispívá svou vědeckou a publikační činností i oborům jiným, v neposlední řadě literární historii. Jeho novou knihou o kvodlibetních disputacích na pražské universitě můžeme docela dobře označit právě jako literárněhistorickou práci. Autor si je vědom, že problematika, spjatá s kvodlibetními disputacemi, náleží řadě speciálních oborů a že za daného stavu bádání jí celou nelze vyčerpávajícím způsobem vyložit, což ostatně vůbec přesahuje síly jednotlivce. Rozhodl se proto vykonat práci základní, která je velmi záslužná už proto, že všechno moderní studium pražských kvodlibetů muselo začít právě takovouto prací jako východiskem k realizaci speciálnějších historických zájmů. Kejř tedy podává výsledek svého rukopisného a literárněhistorického zkoumání, tj. především informace o formálních charakteristikách kvodlibetů, o dochovaných rukopisech a o historických událostech, které se při disputacích sběhly; otázky obsahové stránky disputací ponechává těm, kteří jej budou na tomto úseku následovat. Ačkoli je Kejřova práce v tomto smyslu prací fundamentální, autor už měl na čem budovat: měl k dispozici jednak starší literaturu o dějinách pražské university (W. W. Tomka a Z. Wintra), novější sporadické příspěvky ke kvodlibetní problematice (J. Sedlák, F. M. Bartoš, J. Prokeš, B. Ryba, F. Kavka), práce cizích autorů o dějinách zahraničních, zvláště německých, universit a o kvodlibetní literatuře, a vedle literatury s širším záběrem husovským nebo jeronýmovským v neposlední řadě i své vlastní nedávno vydané práce, jež se teď vlastně mnohými svými místy jeví jako dlouholetá a vzácně svědomitá příprava k recenzované monografii.

Doba, po níž se na pražské universitě konávaly disputace de quolibet, je omezena blíže neznámým datem z konce 14. století (před r. 1391) a rokem 1417, kdy se kvodlibet konal naposledy. Kejř proto po kapitolách o pramenech poznání pražských kvodlibetů, o průběhu disputace de quolibet a o souvislostech rukopisného dochování a literární původnosti probírá ve čtvrté kapitole postupně jednotlivé kvodlibety: kromě blíže známých pěti disputací z let 1409—1417, z nichž pro čtyři máme zachován základní pramen, kvodlibetářovu příruční knihu, je zde pojednáno též o kvodlibetech před r. 1409 a posléze o zániku kvodlibetu na pražské universitě. Ačkoli i v této kapitole, zaměřené nejspíše k popisu události kolem jednotlivých disputací, najdeme mnoho nového a řadu výsledků vlastní autorovy práce (např. na str. 86—87 pokus o přesnější časové umístění Jeronýmovy kvestie „Utrum sint forme universales“; problém vročení zakázané disputace v letech 1413 nebo 1414 na str. 97—98), za základní kapitolu díla považují kapitolu třetí i „Souvislosti rukopisného dochování a literární původnosti“, v níž autor s přesností sobě vlastní vystihl problematice body vykládané látky a podal metodické vodítko k práci na tomto literárněhistorickém úseku: zabývá se zde např. otázkou, do jaké míry jsou přípravy ke kvestím,

jež byly předkládány k řešení účastníkům disputace, zásadně a vždy dílem samotného kvodlibetáře (zvláště instruktivní je zde podíl M. Jeronýma Pražského na kvodlibetu Knínově), klade otázku priority — byly-li do příručních knih přejímány části akt z provedených kvodlibetů nebo zda naopak takové knihy sloužily jako pomůcka kvodlibetářům při přípravě k jejich úkolu, zkoumá vzájemný poměr jednotlivých příruček — opakují-li se některá témata ze starších v pozdějších, hledá možnosti, jak správně zařadit jednotlivé dochované vypracované kvestie a jak u anonynních určit jejich autorství, ptá se, jaký bývá poměr přípravy, dochované v aktech kvodlibetu, ke skutečně vypracované kvestii.

Obsáhlý dokumentační oddíl (od str. 115), který po poučení, jež zájemce získá z předchozího výkladu, bude hlavním orientačním vodítkem pro další práci, pro rešerše, edice i speciální studie, obsahuje za prvé seznam otázek z pražských kvodlibetních disputací počínaje kvodlibetem z r. 1404. Popis 367 kvestií je podán obvyklým způsobem soupisu literárních činností, tj. udáním názvu, autora, rukopisů, případně edicí a literaturou, odkazy na tematicky příbuzný kvestiiový materiál a konečně poznámkou, která obsahuje další potřebné informace. Za druhé zde najdeme seznam zjištěných autorů kvodlibetních kvestií, za třetí seznam rukopisů, v nichž se kvestie čtou, za čtvrté seznam literatury, citované zkratkami v soupise kvestií, dále pro další bádání velmi užitečný věcný rejstřík k obsahu kvestií a konečně abecední seznam otázek. Publikaci uzavírá seznam zkratk a francouzské résumé.

Jak málo tohoto materiálu, tak důležitého pro poznání duchovního ovzduší i úrovně našich zemí na počátku 15. století, v kritické době před vypuknutím husitských válek, bylo dosud vydáno, plyne jasně z dokumentačního oddílu knihy: jednotlivé vypracované kvestie jsou vydány jen velmi fragmentárně a nahodile a je známo, že ze čtyř dochovaných příručních knih kvodlibetů byla vydána pouze jediná (Rybova edice kvodlibetu Husova). Právem proto volá autor po pořízení kritické edice akt dalších kvodlibetů; takovýto ediční čin, stejně jako aspoň příležitostné vydávání jednotlivých vypracovaných kvestií, roztroušených po různých rukopisech, by jistě bylo dobrým navázáním na Kejřovu publikaci, která, opakujeme, konečně dala metodický návod a položila základ, a to základ svou přesností a úplností velmi spolehlivý, moderní a systematické práci v této problematice. A ačkoli se autor několikrát vyslovuje o své knize velmi skromně vůči specialistům v dějinách různých oborů, jistě to budou právě oni, kdo po ní sáhnou nejdříve, neboť, mluvíme-li o ní jako o základu, je základem také pro jejich práci.

Jana Nechutová

Julie Nováková, České cisiojány od 14. století; Studie ČSAV č. 8; Praha, Academia, 1971, Stran 61.

Nová studie známé autorky je jedním z výsledků jejího bádání o českém hexametu a pokračováním její práce „Počátky českého cisiojánu“ (Sborník historický 15, 1967, str. 5—43), v níž pojednala o nejstarším českém cisiojānu „Oktáva“ a o jeho latinských předlohách, zejména o cisiojānu Behaimově a o nově objeveném mnichovském zlomku, zatímco se rozprava, o níž zde informujeme, zabývá mladšími cisiojány českými i latinskými, vniklými v Čechách. Celek obou těchto prací je, jak jej charakterizuje sama autorka (SH 1967, str. 5) filologickým protějškem archivářsko-historické práce Doskočilovy a vznikl jako větší monografie (s původně zamýšleným názvem „Staročeské cisiojány. Studie textové kritická a prosodická“) již v letech 1961—1962.

Karel Doskočil řekl ve studii „Vývoj cisiojánu u nás“ (Sborník historický 6, 1959, str. 97—170) otázku, jaký je původ tohoto útvaru a jak se v českých zemích vyvíjel; podává zde texty čtyř latinských a pěti českých cisiojānů, některé dosud netištěné, jiné převzaté od starších vydavatelů s novými, mnohde podstatnými, emendacemi. Zatímco prvými dvěma Doskočilovými texty se Nováková zabývala v první části studie, ve Sborníku historickém, v nové rozpravě se věnuje (po první kapitole, obsahující úvod a dvě retrospektivy) v kapitole 2. nejprve latinským cisiojānům v Čechách, zejména cisiojānu krumlovských klarisek, latinským hexametrovým cisiojānům humanistickým a rytmickému cisiojānu Handsehovu, a ve třetí kapitole rozebírá mladší české texty, tj. cisiojány „Ochtáb“, „Obřez“, „Nové léto“ a „Obřezán“. Vedle drobnějších oprav Doskočilových textů a takových emendací, k nimž lze dojít bez metrického rozboru, dospívá autorka k opravenému čtení především na základě svých hlubokých znalostí o latinské poezii středověku a speciálně o hexametu. Ukazuje (str. 20), že k restituování původnějšího textu mohou do jisté míry napomáhat i rýmy. — Zvláště vytkneme výklad o latinských hexametrových cisiojānech našich humanistů (str. 20 n.), kde autorka doplňuje Doskočila i o další materiál, a na to navazující rozbor rytmického cisiojānu Handsehova, kde Nováková — i díky nově objeveným textům — dospívá k rozlišení 4 verzí tohoto kalendáře.

Je zajímavé pozorovat, jak se forma cisiojánu, vycházející od snahy versovat v metrickém hexametu, postupně uvolňuje, zejména v českých textech od „Ochtábu“, který je po této